

האלוף אילן שיף

נשיא בית הדין הצבאי לערעורים 2001-1996

"השינוי המרכזי היה ההצלחה לבטל את חלק הארי מסמכויות הרשות המאשרת, לחזק את עצמאותם של בתי הדין הצבאיים ולבסס את מעמדם כחלק מן הרשות השופטת במדינה".
(דברי האלוף שיף בריאיון עימו, אוגוסט 2018)

האלוף אילן שיף נולד בשנת 1945 בעיר נתניה לברכה ויחיאל, והוא בוגר לימודי תואר ראשון במשפטים באוניברסיטה העברית בירושלים. בשנת 1969 גויס לצה"ל ושובץ בתפקיד תובע צבאי בפיקוד הצפון. בהמשך מילא שיף שורת תפקידים בפרקליטות הצבאית, ובכללם פרקליט פיקוד המרכז, התובע הצבאי הראשי, הסנגור הצבאי הראשי וסגן הפרקליט הצבאי הראשי. הוא השלים לימודי תואר מוסמך במשפטים באקדמיה למשפט צבאי בארצות הברית, ובשנת 1991 מונה לפרקליט הצבאי הראשי. בשנת 1996 מונה לנשיא בית הדין הצבאי לערעורים. עם פרישתו מצה"ל, בשנת 2001, מונה לשופט בבית המשפט המחוזי בחיפה, ולאחר מכן לסגן הנשיא, וכיהן בתפקיד זה עד לפרישתו לגמלאות בשנת 2014.

בתקופת כהונתו כנשיא בית הדין הצבאי לערעורים הוביל האלוף שיף מגמה שתכליתה הייתה **לצמצם את התלות** של ההליך השיפוטי בגורמי הפיקוד הצבאיים ולחזק את העצמאות השיפוטית של בתי הדין הצבאיים. הוא הוביל עבודת מטה מקיפה שנועדה לבטל חלק ניכר מסמכויות הרשות המאשרת - ראש המחוז השיפוטי. כך, למשל, ביחס לסמכות שניתנה בחוק השיפוט הצבאי לראש המחוז השיפוטי להורות לתביעה הצבאית להגיש ערעור על זיכוי נאשם או על קולת העונש, סמכות עצמאית שלא הותנתה בקבלת אישור התובע הצבאי הראשי. באחד מפסקי הדין שנתן הרכב שבראשו ישב האלוף שיף נדון ערעור שהוגש על פי הוראת ראש המחוז השיפוטי מכוח סמכות זו; נקבע כי ראש המחוז השיפוטי אינו פטור מהחובה לנהוג על פי כללי המשפט המנהלי המחייבים כל רשות מנהלית בפעולתה, כלומר להידרש למכלול הנתונים - לרבות לעמדת הגורמים המשפטיים. עוד נקבע כי משהביעה התביעה הצבאית עמדה המתנגדת להגשת ערעור, על ראש המחוז השיפוטי להפעיל את סמכותו רק במקרים מיוחדים, לאחר שקילה מדוקדקת של העובדות ובחינת קיומו של אינטרס ציבורי המצדיק הבאת הנושא לדיון מחודש. נקבע כי ככלל, ראוי שראש המחוז השיפוטי יאמץ את עמדת גורמי המשפט (ע/44/97 התובע הצבאי הראשי נ' אע"צ אפלו (1997)).

נקודת המוצא למהלך הייתה כי אין זה ראוי שבידי גורמי הפיקוד בכירים בצה"ל יינתנו סמכויות נרחבות להתערבות



בהליך השיפוטי, כגון הסמכות לאשר את פסק הדין, להורות על סגירת דלתיים בדיון משפטי או לזמן את ההרכב שידון במשפט. בשנת 2003 נשא המהלך פרי, עם תיקון חוק השיפוט הצבאי וביטול סמכויותיו של הדרג הצבאי הפיקודי ביחס להליך השיפוטי בבית הדין הצבאי (חוק השיפוט הצבאי (תיקון מס' 42), התשס"ד - 2003).

בתקופת כהונתו פעל האלוף שיף לחיזוק מעמדם ולשיפור תנאי שירותם של השופטים הצבאיים המשפטנים. כמו כן, בתקופת כהונתו הושרש הנוהג של השתתפות שופטים צבאיים משפטנים בימי עיון ובהשתלמויות מקצועיות של מערכת השפיטה הכללית, ונקבע כי פסקי הדין של בתי הדין הצבאיים יפורסמו במאגרי מידע משפטיים לצד פסקי הדין של מערכת השפיטה הכללית.

במהלך כהונתו פעל האלוף שיף להפסקת פעילותו של בית המשפט הצבאי בלוד. בבית משפט צבאי זה, שפעל מכוח תקנות ההגנה (שעת חירום), הועמדו לדין מי שהואשמו בפעילות נגד ביטחון מדינת ישראל על פי העבירות המנויות בתקנות. האלוף שיף דגל בעמדה כי אף אם באופן רשמי נמשך "מצב החירום", אין הצדקה להמשיך לפרש מונח זה פרשנות מרחיבה ולהעמיד לדין אזרחים בפני ערכאה צבאית דווקא, כאשר לערכאות השפיטה הכלליות יש סמכות מקבילה.

בראשית שנות האלפיים, בעקבות עבודת מטה שהוביל האלוף שיף, חדל בית המשפט הצבאי בלוד מלפעול, ומשפטים דוגמת אלה שנדונו בלוד נדונו מאותה עת בבתי המשפט המחוזיים במערכת הכללית.

האלוף שיף ישב בראש הרכבים בשורה ארוכה של משפטים חשובים, ופסקי הדין וההחלטות שניתנו בעקבותיהם השפיעו ותרמו הן לפיתוח ההלכות בדין הכללי והן לעיצוב הדין והנורמות בצבא, על רקע מאפייניה הייחודיים של המסגרת הצבאית.

כך, למשל, לאחר רצח ראש הממשלה יצחק רבין ז"ל הועמד לדין קצין בדרגת רס"ן בעבירות של התנהגות שאינה הולמת, בגין שורת מעשים ובהם שליחת מכתב השמצה ואיום ליצחק רבין ז"ל ושליחת מכתב שבח למשפחת גולדשטיין על מעשה הטבח במערת המכפלה; הקראת מכתב התרסה שכלל ביטויים בדבר "שפיכת דמו" של ראש הממשלה באוזני פקודיו של הקצין; והתבטאויות קבועות בגנות ראש הממשלה המנוח. ההרכב, שבראשו ישב האלוף שיף,

ניתח לעומק את מאפייניה הייחודיים של העבירה של התנהגות שאינה הולמת ובחן את טיבה והיקפה. השופטים עמדו על המתח שבין חופש הביטוי למאפייניה הייחודיים של המסגרת הצבאית, במיוחד בהקשר של התבטאויות פוליטיות בוטות ופומביות, וקבעו כי דברים הפוגעים באופן ממשי, ברמה של ודאות קרובה, בשירות הצבאי הם בגדר התנהגות שאינה הולמת (ע/256/96 רס"ן ביבאס נ' התובע הצבאי הראשי (1997)).

במקרה אחר נבחנה הטענה כי יש לקיים הליך שימוע מסודר לחייל המסרב למסור דגימת שתן לשם גילוי שימוש בסמים

מסוכנים, כדי שיוכל להציג את טעמיו לסירוב בטרם יוצא צו המחייבו למסור דגימה. בית הדין הצבאי לערעורים קבע כי הטעם לסירוב צריך להיות חלק מן המסד העובדתי המונח לנגד עיניו של הגורם המוסמך לצוות על מתן דגימת שתן. בעקבות פסק הדין עוגנה זכות השימוע בעניין בפקודות הצבא (ע/217/00) פסק הדין עוגנה זכות השימוע בעניין בפקודות הצבא (ע/217/00).

התובע הצבאי הראשי נ' טור' קלצקי (2001).
האלוף שיף ישב בראש ההרכב במשפט שבו נבחנה הסוגיה של פסלות שופט, על רקע מאפייניה הייחודיים של השיטה, המשלבת בין שופטים מקצועיים למפקדים - שופטי "צד". באותו עניין הגישה התביעה בקשה לפסילת השופט הצבאי שאינו משפטן שישב במושב בית הדין הצבאי המחוזי, לאחר שהתברר כי הוגש נגדו, בבית משפט השלום, כתב אישום על אלימות כלפי קרובת משפחתו.

בית הדין הצבאי המחוזי החליט שלא לפסול את השופט מלדון במשפט, והתביעה ערערה על החלטתו. בית הדין הצבאי לערעורים, בראשות האלוף שיף, קבע כי אף אם מידת הדין אינה מחייבת את פסילתו של השופט הצבאי, היבטים הכרוכים במראית פני הצדק ובניקיון ההליך השיפוטי מצדיקים לקבל את העמדה כי אין זה ראוי שאותו שופט ישב בדין; לפיכך הומלץ לשופט למשוך ידו מן התיק (ע/247/98 התובע הצבאי הראשי נ' טור' קונזנקו (1998)).



נשיא המדינה עזר ויצמן, שר הביטחון יצחק מרדכי, הרמטכ"ל רב-אלוף שאול מופז ופורום מטכ"ל, 1998 (האלוף שיף יושב ראשון משמאל); צילום: דובר צה"ל